

dr. Várkonyi Barbara

UTÓPIA- avagy kell-e nekünk közös szülői felügyeleti jog?!

Egy kis történelem

A családjogi viszonyokat legmagasabb szinten rendező, szabályozó, jelenleg hatályos jogszabályunk a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény, mely az idők folyamán a társadalmi változásokat követve többször módosult.

Mint ahogy az a jogszabályok megszületésénél általában elmondható, az egyes szabályozásra váró jogterületek egy már felvetődött és megoldásra váró társadalmi jelenségre reagálnak, a társadalmi igény jelentkezik előbb és csak ezt követően kerül sor a probléma jogi rendezésére, fordítva ez (előbb leszabályozunk valamit, majd ezt követően alakul csak ki a jogi rendezést igénylő állapot) nemigen fordul elő.

Ennek tükrében a szóban forgó törvényről és az alkalmazása során kialakult bírósági gyakorlatról elmondható, hogy az 1950-es éveket megelőző családjogi viszonyokban felmerülő problémákra kíván megoldási lehetőségeket nyújtani, illetve vitás jogkérdéseket rendezni.

A XX. század első fele két, világméretet öltő háborúval telt, közte több mint két évtizednyi „boldog békeidő” -vel, mely alatt, majd a 2. világháborút követően a polgári fejlődés kiteljesedhetett. (A polgári struktúrák felszámolására tett kísérletek az 50-es évektől indultak meg, majd a 60-as évek végétől vette kezdetét a „szocialista kispolgárosodás”, melyet követően csak a 90-es években térhettünk vissza a hagyományos polgári társadalmi viszonyokhoz.)

Ez a családjogi viszonyokat tekintve annyit jelent, hogy a klasszikus polgári család modell a törvény születését megelőző időszakban úgy épült fel, hogy a római kori „családfő” mintából kiindulva a férfi-apa feladata a család fenntartása, a munka, mellyel pénzt keresve minél magasabb színvonalon igyekezett feleségét és gyermekeit eltartani, továbbá a hivatalos ügyekben saját és hozzátartozói érdekeinek képviselője. Ezzel szemben a nőre-anyára hárult a háztartás-vezetés, a gyermekekről való gondoskodás, nevelés felelőssége, hogy a férjnek-apának és gyerekeiknek nyugodt, biztos hátteret biztosítva a felelősségteljes munkát végző férjnek-apának ne kelljen „apró-cseprő” ügyekkel foglalkoznia.

Ne felejtjük el, hogy a törvényt hozó parlament székein a fent vázolt viszonyok közt élő értelmiségi réteg ült túlsúlyban, s a jogalkalmazást végző igazságszolgáltató hatalom döntésre jogosult tagjai, a bírák is ebből a rétegből kerültek ki. Tehát mind a jogalkotó mind a jogszolgáltató azonos osztályból származott, amely mind az 1952. évi IV. törvény megszüvegezéséből, mind az annak alkalmazása során kialakult bírói gyakorlatból jól nyomon követhető.

Ezzel a háttérrel váltotta fel többek közt a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikket és a gyámi és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. törvényt, majd az 1946. évi XXIX. törvényt a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (Csjt.), mely több területen is újítással élt. eltörölte például a házasságból és házasságon kívül született gyermekek közti megkülönböztetést, és már elnevezésében sem hagyta meg a „házasságon kívüli születés” kategóriáját. Megszüntette az „elhagyott gyermek” fogalmat is, helyébe az „állami gondozott gyermek” lépett, és ami a téma szempontjából talán leglényegesebb, az addig évszázadokon át domináló „atyai hatalmat” felváltotta a „szülői felügyelet”. (Ez igen jelentős változást jelentett ahhoz képest, hogy a törvényt megelőzően az anyának milyen korlátozottak voltak a lehetőségei gyermekeivel kapcsolatosan, pl.: az atya

halála esetén nem automatikusan az anya lett a természetes és törvényes gyámja, hanem akit az apa a halála előtt maga helyett erre a feladatra végrendeletileg kijelölt, és csak ha ilyen nevezett gyám nem volt, akkor láthatta el ezt a feladatot az anya. E mellett a jogszabályt megelőzően törvény rögzítette a férj gyermek feletti atyai hatalmát, a gyermek nevelése és gondviselése tekintetében az apáé volt a döntő szó, és ő volt a gyermek törvényes képviselője is). A jelenleg is hatályos Csjt. a szülői felügyelet gyakorlását mindkét szülőre bízta. Nyilvánvalóan nem mellékes szerepe volt ebben a női egyenjogúság előtérbe kerülésének, és ezzel egyidőben a társadalmi berendezkedés fokozatos módosulásának. A nők jelentős hányada állt munkába a középosztályból és a vagyonosabb rétegekből is.

Alapelvek

Ahhoz, hogy a később a közös szülői felügyeleti jog tekintetében kifejtett álláspontom minden oldalról jól alátámasztott legyen az „alapoknál” kell kezdenem.

Egyetértek Csiky Ottó és Filó Erika Családjog c. könyvének első fejezetében foglaltakkal, amely a családjog alapelveinek a Csjt. 1. §-ban rögzített célokra tekintettel az alábbiakat tekinti:

1. a házasság és a család védelmének elve (mely kiterjed a csonka családokra és az örökbefogadási kapcsolatokra is, valamint a mostohaszülő- mostohagyermek, nevelőszülő-nevelt gyermek kapcsolatokra)
2. a házastársak egyenjogúságának elve (a házastársak nem egymás alá- ill. fölérendeltjei, egymás mellé rendelt pozíciójuk kiterjed a személyes és vagyoni jogokra, valamint a szülő-gyermek kapcsolatra is)
3. a gyermeki jogok védelmének elve (a szülői felügyeletet a gyermek érdekében megfelelően kell gyakorolni)
4. az érdekösszhang biztosításának és a rendeltetészerű joggyakorlásnak az elve (a jóhiszeműség, tisztesség és a méltányosság követelménye).

Ezeket az alapelveket a későbbiek során sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hisz azzal a törvény célját kérdőjelezzük meg!

Szülői felügyelet – gyermekelhelyezés a jogszabály tükrében

Az 1952. évi IV. törvény második része, a VIII. fejezet foglalkozik a szülői felügyelet kérdésével. Ekként

1. a kiskorú gyermek szülői felügyelet, vagy gyámság alatt áll
2. a szülői felügyeletet a kiskorú gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolni.

E két kitétel már a Csjt. megszületésekor szerepelt a jogszabályban, azonban a szülői felügyeleti jogra vonatkozó rendelkezések körében jelentős változások történtek (pl.: még az 50-es években is jogszabály rögzítette, hogy a 6. életévét betöltött fiúgyermeket rendszerint az apjánál, a leánygyermeket és a 6. életévét be nem töltött fiúgyermeket rendszerint az anyjánál kell elhelyezni). Biztos vagyok benne, hogy ez sok olvasónak meglepetést okoz, hiszen az idő folyamán e kérdéskörben olyan radikális változások következtek be mind a társadalmi

berendezkedésben, mind az ezzel lépést tartani igyekvő jogalkotásban, hogy ez ma már számunkra tényleg csak hihetetlennek tűnő történelem. Ugye emlékszik még a kedves olvasó a bevezető részben írtakra?!

A jogszabályok változásainak vizsgálatával is jól nyomon követhető, hogyan váltott át a kifejezetten atyai központú szemlélet az apa és anya egyenjogúsága felé, majd ezen túlhaladva miként és miért alakította ki a gyakorlat az „anya központú” szemléletet. Azt bátran kijelenthetjük, hogy a hatályos jogszabály a szülők, az apa és anya közt nem diszkriminál, a felek elvileg ugyanazon jogokkal, kötelezettségekkel rendelkeznek, ugyanazokat a jogi lehetőségeket vehetik igénybe probléma esetén. Az évtizedeken át kialakult bírói gyakorlat azonban mégis olyan jeleket mutat, mintha mára az anyák lennének többletjogokkal felruházva az apákkal szemben. Ennek okait álláspontom szerint pont az első részben írt társadalmi berendezkedésre lehet visszavezetni, és a jogszabállyal alátámasztani.

A törvény születését megelőző időszakban az apai és anyai szerepekről már írtam. Az is mindenki által jól ismert tény, hogy a válások száma az utóbbi évtizedekben jelentős emelkedést mutatott, így a bíróságoknak is folyamatosan emelkedő számban kellett dönteniük a szülői felügyeleti jogokhoz kapcsolódva a gyermekelhelyezés, gyermektartás, kapcsolattartás kérdésében. Hangsúlyoznám, hogy míg a „gyermekelhelyezés” fogalma mesterséges, a jogszabályalkotó által alkotott jogi kategória – melynek csak és kizárólag annyiban van jelentősége, amennyiben ahhoz a jogalkotó a szülői felügyeleti jogok meghatározott szabályozását társítja – addig a „szülői felügyeleti jog” természeténél fogva létezik attól a pillanattól, hogy két embernek gyermeke lesz. Szándékosan nem írtam akként, hogy „férfinak és nőnek gyermeke születik”, tekintettel az örökbefogadás joghatásaira, valamint arra a más országokban már teret nyert és jogi háttérrel biztosított tendenciára, melyek a béranyaságra vonatkoznak.

Jelenleg alkalmazandó törvényünk szerint a gyermek elhelyezéséről a szülők döntenek. A szülők megegyezésének hiányában a bíróság a gyermeket annál a szülőnél helyezi el, akinél a kedvezőbb testi, értelmi és erkölcsi fejlődése biztosított. Ha a házasság felbontása vagy a gyermek elhelyezése iránti perben a gyermeket a szülők megegyezése vagy a bíróság döntése alapján valamelyik szülőnél elhelyezték, a felügyeletet ez a szülő gyakorolja – ez az általános eset.

Azzal, hogy az eljáró bíró a házasság felbontása esetén valamelyik szülőnél elhelyezte a gyermeket a törvény erejénél fogva a másik szülő szülői felügyeleti joga szünetelővé vált (egyres jelentős súlyú eseteket kivéve, mint a névválasztás, névváltoztatás, tartózkodási hely meghatározása, életpálya megválasztása), akinél az elhelyezés történt „gondozó szülő” maradt, míg a másikuk „különélő szülő” lett. A gyermek az elhelyezése szerinti szülőnél élt tovább életvitelszerűen, míg a másik szülővel lehetősége a kapcsolattartásra (melynek formája rendes és rendkívüli) szorítkozott. Mivel pedig akivel a gyermek élt az a szülő természetben volt jogosult és köteles tartani gyermekét, erre pedig a különélő szülőnek értelemszerűen nem volt lehetősége, őt a jogszabály gyermektartásdíj fizetésére kötelezte, hogy a gondozó szülővel egyenrangúan ő ekként járuljon hozzá közös gyermekük tartásához.

Külön tanulmányt érdemelne annak részletes elemzése, hogy a bíróságok milyen elvek szerint, milyen igen alapos bizonyítási eljárást lefolytatva, milyen bizonyítási eszközök alkalmazásával igyekeznek lelkiismeretesen és empatikusan dönteni arról, ki az alkalmasabb

szülő arra, hogy a közös gyermeket gondozza, nevelje, vagyonát kezelje, törvényes képviselőjét ellássa. Abban az esetben, ha a szülők közt az alkalmasság kérdésében kimutatható különbség van, a döntés egyszerűbb, bíróként könnyebben indokolható. Azonban az esetek döntő többségében mára az a helyzet állt elő, hogy két, a szülői feladatok ellátására egyformán alkalmas és képes, a gyermeknevelésben és gondozásban aktívan részt venni kívánó fél közül kell kijelölnie a bíróságnak azt, aki a továbbiakban is gyakorolhatja szülői felügyeleti jogait. Erről még bíróként is nehéz állást foglalni.

Álláspontom szerint nem kis részben oka az „anyai szemlélet” kialakulásának, hogy egészen az elmúlt évtizedig tartotta magát az a berögzült társadalmi felfogás, hogy az anya feladata a gyermekek gondozása, nevelése, míg az apáé a család fenntartása. (Hányszor kérdezi meg ma is a kamaszkorú fiút szülője, ha nem tanul rendesen vagy pályaválasztás előtt áll: „És miből fogod eltartani a családot?”) Ezért van az, hogy a bíróságok még két egyformán alkalmas szülő esetén is rendszerint az „anya javára” döntenek, és nála helyezik el a gyermeket, határozva ezzel a szülői felügyeleti jogok sorsáról is, melyet igyekeznek különböző bizonyítási eszközökkel (pl.: igazságügyi pszichológus szakértői vélemény) is alátámasztani. Örömmel venném, ha valaki cáfolni tudná állításomat, mely szerint hosszú évek óta általánosan elfogadottá vált a személet: az anya gondoskodik csak gyermekeiről, az apa meg, aki a „pénzkereső”, járuljon hozzá gyermektartásdíj formájában az eltartáshoz, és persze a továbbiakban is tarthatja a kapcsolatot gyermekeivel.

A bíróság elé kerülő esetekben ez az elmúlt évtizedre „odáig fajult”, hogy az anyák a gyermekkel kapcsolatosan mintegy „birtokon belül” érzik magukat, mintha a gyermeket maguknak születték volna, őt tulajdonuknak tekintik, az apák pedig (néhány elvetemült és érzelmileg túlfűtött kivételtől eltekintve) sokszor már meg sem próbálnak küzdeni a gyermek náluk történő elhelyezéséért, meddő harcnak véelve azt.

Új szelek fújnak...

Felgyorsult, pénzközpontú világ amelyben élünk. A XXI. századba érve a nők és férfiak egyenjogúsága az élet minden területén kívánalomból követelménnyé lépett elő. Ennek egyik sarkalatos pontja nem csupán annyi, hogy a nők is dolgozhatnak bármilyen területen, de a nők veszik át a vezető szerepet, irányítást olyan munkakörökben, munkahelyeken is, ahol a nem is olyan távoli múltban ez még elképzelhetetlen lett volna. Nem csak egyenrangú pénzkeresőkké léptek elő ellenkező nemű társaik mellé, de sok helyen ők válnak a valóságos értelemben vett „családfenntartókká”. Mindez azonban azt is indukálta, hogy a férfiak is egyre nagyobb szerepet vállaljanak a gyermekek gondozása, nevelése terén, és a háztartási munkákból is ki kell venniük a részüket, hiszen az egyenlő munkamegosztás nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a család jól funkcionáljon. Nem várható el egy napi 8 órát (sokszor jóval többet) dolgozó nőtől, hogy munkahelyi feladatainak végeztével kizárólag rá háruljon a gyermekekkel és a háztartással kapcsolatos teendők sokasága. A tendencia a felé mutat, hogy ezt a férfiak zöme be is látja, és aktívan kiveszi részét az élet minden területén adódó feladatból (pl.: gyermeket fürdetnek, etetnek, pelenkázna, oktatási intézménybe kísérik, tanulnak, játszanak velük, mosogatnak, porszívóznak, intézik a család hivatalos ügyeit, stb.). Sőt, jelenleg ott tartunk, hogy jogszabályilag biztosított lehetőség van arra, hogy az apa maradjon otthon gyeseen a kisbabával – család döntésétől függően – és természetesen a gyermek jogán éppúgy táppénzt

vehet igénybe és maradhat vele otthon ápolni annak betegségekor, mint az anya, de éppúgy igényelhet ő is családi pótlékot az anya helyett.

Az 1990-es évekre tehát társadalmi berendezkedésünk, a családok szerkezete, az anyai és apai szerepek, a férfiak és nők elhelyezkedése a családban megváltoztak. Semmi meglepőt nem mondok az olvasónak azzal, hogy egyre többen élnek csonka családban, és az új párkapcsolatra találás folytán nem ritka, hogy családon belül él édes gyermek, mostohagyermek és nevelt gyermek egyaránt. Ez korunk sajátossága, és nem tudhatjuk, hogy az irány merre mutat tovább.

Ezzel egyetemben korunkban egyre inkább reflektorfénybe kerülnek a gyermekek jogai, nem véletlenül (bár itt-ott úgy érzi az ember, hogy átesünk a ló túloldalára, és lassan a „nyúl viszi a vadászpuskát”).

Mindenesetre a társadalmi jelenségekre és igényekre reagálva a gyermekek kiszolgáltatott helyzetén fordítva született meg 1989. november 20-án New Yorkban a Gyermekek jogairól szóló egyezmény, melyet számos ország mellett Magyarország is aláírt, és az 1991. évi LXIV. törvénnyel ratifikált. Ennek bevezetője rögzíti, hogy a gyermek személyiségének harmonikus kibontakozásához szükséges, hogy családi környezetben, boldog, szeretetteljes és megértő légkörben nőjön fel. A 9. cikk kimondja, hogy az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére ne válasszák el. A 18. cikk rögzíti azt az elvet, amely szerint a szülőknek közös a felelősségük a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért, melyet a gyermek mindenképp felett álló érdekének kell vezetnie.

Nem véletlenül idéztem kiragadva ezeket a rendelkezéseket, hiszen az egyezménynek nagy szerepe volt abban, hogy ennek kapcsán a családjogi törvényünk, annak szülői felügyeleti joggal kapcsolatos rendelkezései több helyütt módosításra kerüljenek.

Az 1995 július 4-től hatályos rendelkezések szerint a szülőknek biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson. A gyermek véleményét – korára, érettségére figyelemmel – tekintetbe kell venni.

Szintén 1995 óta hatályos azt a rendelkezés, mely szerint a szülői felügyeletet a szülők együttesen gyakorolják – ellentétes megállapodásuk hiányában – akkor is, ha már nem élnek együtt.

A hatályos Csjt. 72. § (2) bekezdés pedig akként változott, hogy a társadalmi igényre reagálva a gyermekelhelyezésre vonatkozó általános szabályok megtartásával és a gyermekelhelyezéssel egyidejűleg kivételes esetként lehetővé tette, hogy a szülők kérelmére a bíróság KÖZÖS SZÜLŐI FELÜGYELETI JOGOT rendeljen el, vagy a felek erre vonatkozó egyezségét jóváhagyja.

A közös szülői felügyeleti jog

Korai a pezsögőbontás.

Úttörők ebben sem voltunk, számos országban ismert és alkalmazott már e jogintézmény, a teljesség igénye nélkül pl.: Lengyelországban, Svédországban, Németországban, az Egyesült

Államok több államában – Oregonban 1977 óta, Iowában 1977 óta, Wisconsinban 1978 óta, Kaliforniában és Mainben 1980 óta, stb.

Míg a legtöbb országban az alkalmazása terjedőben van, nálunk ez mintha megrekedt volna a jogszabályilag deklarált lehetőség szintjén, az ügyfelek alig-alig veszik igénybe, és mintha a bíróságok is fenntartással lennének ezzel szemben.

Mi ennek az oka?

Az igény adott volt arra, hogy a szülők megfelelő kapcsolata esetén mindkét szülő változatlan jogokkal és kötelezettségekkel vállaljon részt a kiskorú gyermek további életének minden részletében. A házasság felbontása után közös szülői felügyeleti jog a szülői felügyeleti jogok mindkét szülőnél való meghagyását jelenti. A gyermek vonatkozásában mintha nem történt volna meg a válás, a szülők ugyanazokkal a jogokkal bírnak, ugyanazon kötelezettség terheli őket, egyiküknek sincs többletjoga vagy kötelezettsége a másikkal szemben.

Mik is tartoznak a szülői felügyeleti jogok körébe?

1. A gondozás (a gyermek gondját viselni, ápolni, ellátni), nevelés, tartás (az életfenntartáshoz nélkülözhetetlen anyagi és szellemi szükségletek biztosítása).
2. A gyermek vagyonának kezelése.
3. A gyermek törvényes képviselése személyi és vagyoni ügyekben.
4. A gyámnevezés a gyermek részére, amennyiben a gyermek nem áll szülői felügyelet alatt.

A házasság felbontása utáni illetve a gyermekelhelyezést követő közös szülői felügyeleti jogban történő megállapodással tehát a szülők vállalják, hogy a fent hivatkozott feladataikat továbbra is egyidejűleg közösen látják el. Ez a való életben azt jelenti, hogy a gyermek mindkét szülőjével azonos időt tölthet (így mindkét szülő gondozó, nevelő szülő és természetben tartja gyermekét), és bármilyen fórumon jogosult továbbra is képviselni őt.

Mindemellett a jogszabály nem teszi nélkülözhetővé a gyermekelhelyezésről való döntést, álláspontom szerint helytelenül. Rengeteg félreértésre ad ugyanis okot, ráadásul azt eredményezi a bírósági gyakorlat tükrében, hogy az egyik felet – akinél a gyermeket elhelyezték – a közös szülői felügyeleti jog dacára is kedvezőbb helyzetbe hozza a másikkal szemben. Jogtalanul.

Ez esetben ugyanis a gyermekelhelyezésnek semmi funkciója nincs, a szülői felügyeleti jogok meghatározott szabályozása nem kötődik hozzá. Ha pedig mindkét szülő egyformán gondozó, nevelő szülő, a gyermek ugyanannyi időt tölthet mindkettőjükkel, akkor mi alapozza meg azt, hogy a gyermeket valamelyik szülőnél el kelljen helyezni?! Csak lovat adunk e fél alá, hogy vitás helyzetekben a másik fél orra alá tudja ezt tolni, ...nem véletlenül.

Bár ez kevés ügyfél számára ismert, a jogszabályalkotó mégis eltérő jogi pozícióba hozza a feleket azzal, hogy a gyermekelhelyezésről döntést kötelezőként írja elő. Teszi ezt annak dacára, hogy a felek szándéka épp az lett volna, hogy gyermekeikkel kapcsolatosan a továbbiakban is azonos jogok illessék és kötelezettségek terheljék őket.

Ha ugyanis a közös szülői felügyeleti jogban és ezzel egyidejűleg a gyermekelhelyezésben történt megállapodásukat követően az derül ki, hogy a valóságban mégsem képesek együttműködni a gyermek érdekében, úgy a bíróság a közös szülői felügyeleti jogot megszünteti, és az akkori gyermekelhelyezésről való döntést alapul véve erről nem hoz új határozatot, hanem csak a kapcsolattartás és a gyermektartás kérdésében dönt annak terhére,

akinél nem volt a gyermek elhelyezve. Nem vizsgálja a bíróság, hogy mely fél okán nem képes a jogintézmény betölteni tisztét.

Amennyiben tehát az a fél, akinél nincs a gyermek elhelyezve, igényt tart gyermekeire, már nem a gyermekelhelyezés, hanem a gyermekelhelyezés megváltoztatása iránti kérelmet kell, hogy előterjessen, melynek ugyebár egészen mások a feltételei, más bizonyítási eljárás folytán mást kell bizonyítani. Akkor most hol is hagytuk el az azonos jogok - azonos kötelezettségek elvét és az erről történő kifejezett megállapodást?!

Kiemelném, hogy a sokat hangoztatott és gyerekek szempontjából igen meghatározó „állandóság” biztosítása sem azt jelenti, hogy a gyermekelhelyezéssel kijelöljük a gyermek állandó lakóhelyét, mely rendszerint a már addig megszokott környezete (ráadásul közös szülői felügyeleti jog működése esetén két ilyen környezetnek is kell lennie).

Az állandóság elsősorban a meghatározott személyekhez való kötődésben, annak biztonságában kell, hogy megnyilvánuljon és csak másodsorban az őt körülvevő környezetben. A gyermekek igen gyorsan és jól tudnak alkalmazkodni megváltozott helyzetekhez akkor, ha érzelmi kötődései stabilak. Így tehát pusztán az, hogy a szülők elválását követően két helyről is elmondhatják „otthon vagyok”, nem okoz skizofrén helyzetet, ha mindkét helyen biztonságot nyújtó szeretetteljes légkör veszi körül, általa jól ismert elvárásokkal, szabályokkal.

Nehéz helyzetben nehéz a döntés és ki tudná előre megmondani helyesnek bizonyul-e majd, ha visszatekintünk, mind félként mind az igazságszolgáltató hatalom részeként?! Visszaulva az alapelvekre, a gyermekek jogainak előtérbe kerülésére, a szülők egyenjogúságára, milyen alapon foszthatnánk meg a gyermeket bármelyik szülője gondoskodásától, a vele való életvitelszerű együttléttől, és milyen alapon foszthatnánk meg bármelyik szülőt ugyanettől?!

Nincs olyan gyermek, aki szülei válásával nem sérül. Csak a szülőkön múlik, hogy milyen mértékű sebet ejtenek azon, aki számukra a legfontosabb kell, hogy legyen. A gyermeket soha senki nem fogja jobban szeretni anyjánál és apjánál, ezt be kellene láttatni a felekkel. A gyermek eszközként való felhasználása a másikkal szemben nem csak etikátlan, de súlyos következményekkel jár, melyek az érintettek egész életükben hatással lesznek.

Nyilvánvalóan a közös szülői felügyeleti jogban történő megállapodás csak akkor jöhet létre, ha azt mindkét szülő kívánja, a felek akarnak és tudnak is együttműködni. Kölcsönös bizalmat, toleranciát és intelligenciát feltételez. Mindezt olyan időszakban elvárni, amikor érzelmi stabilitásuk, kötődéseik meggyengültek, csalódottság (mind a másokban, mind magukban), düh, esetleg gyűlölet fűti őket, már-már irreálisnak tűnhet.

Mégis nem hiszem, hogy a nehézségek tükrében le kellene mondanunk erről a törvény által nyújtott kivételes lehetőségről. Minden gyermek érdeke, hogy egészséges családban nőjön fel, a szülei egyetértésben, szeretetteljes légkörben, együtt neveljék fel. Ha erre azért nincs lehetőség, mert a szülők egymáshoz való viszonya megváltozott, és a továbbiakban nem tudnak és nem kívánnak együtt élni, a válás mellett döntenek, gyermekeik érdekében akkor is kötelességük, hogy a válás előtti állapothoz legközelebb eső helyzetet alakítsanak ki, hogy gyermekeik a lehető legkisebb mértékben sérüljenek. Minden gyermeknek szüksége van apai – férfi és anyai – női mintára függetlenül attól, hogy leány vagy fiúgyermekről van szó, egészséges személyiséggé csak így fejlődhet (az, hogy minden nap látja a szomszéd bácsit –

nénit, vagy időnként meglátogatja a nagypapát-nagymamát, természetesen nem ugyanaz). Ha nem tapasztalja a mindennapokban, hogy bizonyos helyzetekre, bizonyos szituációkban hogyan reagál egy anya és egy apa, az a későbbiekben problémákat okoz a személyiségfejlődésben, nem tud adekvátan reagálni bizonyos helyzetekre, vagy túldimenzionálja, esetleg alulértékeli azt.

Értelemszerűen ezt a problémát a „hagyományos” rendszer nem orvosolja, hiszen az egyik szülőre túl sok feladatot, felelősséget ró, míg a másik szülő mintegy kívülállóként, úgynevezett „hétvégi szülőként” értesülhet a gyermekkel történekről, megfelelő – követendő mintákkal nem szolgálhat.

Határozott álláspontom az, hogy segíteni kell a feleket abban, hogy mindezt belássák, hogy akarjanak és merjenek élni lehetőségeikkel, és joguk van ahhoz, hogy mindehhez segítséget kapjanak.

A feladat adott ...

Kíváncsi lennék, hogy az utca emberét megállítva és megkérdezve, hallottak-e a közös szülői felügyeleti jog intézményéről, és tudják-e valójában, hogy az mit jelent hányan válaszolnának igennel?! Azt gyanítom, elenyésző számot kapnánk. Az emberek zöme a mai napig nem is tud arról, hogy ilyen lehetőség is van, az általánosan elfogadott gyermekelhelyezés – szülői felügyeleti jog szünetelés, gyermektartás és kapcsolattartás mellett.

Tegyük ismertté a felek előtt, hogy miből választhatnak, és segítsük őket annak realizálásában akár jogi képviselőként, akár bíróként, akár a családjoggal foglalkozó más szakemberként.

You can do it. Meg tudod csinálni, képes vagy rá – hangzik az amerikai szlogen. A magyarságra jellemző általános pesszimizmust cseréljük fel kicsit ezzel a mondással, biztosan előbbre visz bennünket mind szülőként, mind a jogszolgáltató hatalom részeként.

Törvényünk nem írja ugyan elő, hogy a közös szülői felügyeleti jogban és egyidejűleg a gyermekelhelyezésben való döntés mellett pontos rögzítésre szorulna annak részletes tartalma, a 12/1995. (VI. 22.) IM rendelet 1. §-a azonban rögzíti, hogy közös szülői felügyelet iránti kérelem esetén a kérelemben nyilatkozni kell arról, hogy milyen módon kívánnak együttműködni a közös szülői felügyelet gyakorlása során a felek, különös tekintettel a gondozási, nevelési tevékenység ellátására. Ennek funkciója annyi, hogy tükrözi a felek tényleges szándékát, hogy nem csak egy levegőben lógó hangzatos szlogent tesznek magukévá, hanem komoly szándék vezérli őket.

Természetesen lehetetlen olyan kérelmet előterjeszteni, mely az életükben adódó minden körülményre megoldást kínál, legfeljebb a fő irányokat jelölheti ki (pl.: mikor melyik szülőnél tartózkodik a gyerek, ki-milyen módon járul hozzá a tartással felmerülő költségekhez, stb.). A részletes szabályozás egyébként véleményem szerint nem is feltétele annak, hogy a szülők kérelmére a bíróság a közös szülői felügyeleti jogot elrendelje, vagy az erre vonatkozó egyezséget jóváhagyja. Mindenesetre kiindulópontként célszerű lehet annak rögzítése, amit mindkét fél nélkülözhetetlennek talál a későbbi együttműködés sikerében bízva. És ha még ez is kevésnek bizonyul a széles körben való elterjedéshez, hát igazítsuk tovább a jogszabályt a gyermek, a szülők, a család érdekében.

Megfontolandó lenne a törvény aszerinti módosítása, hogy minden olyan esetben (nem csak a közös szülői felügyeleti jog fenntartásakor), amikor a gyermek további sorsáról kell dönteni, - függetlenül attól, hogy felbontják-e házasságukat a felek vagy sem -, kötelező legyen a mediációs eljárás igénybe vétele. Mintegy a keresetindítás feltételeként a kérelmező csatoljon igazolást arról, hogy a felek adott mediátor irányításával mediációs eljárást vettek igénybe. Amennyiben pedig ezt igazolni nem tudják, úgy ez a kereset elutasítását vonná maga után. Erre azért van szükség, mert a bíróságoknak nem feladata, és sem ideje, sem megfelelő végzettsége nincs ahhoz, hogy egy érzelmileg-indulatilag felfűtött párral hosszasan elbeszélgetve olyan helyzetbe hozza őket, mely alkalmassá teszi a férfit és a nőt a párbeszédre, egymás meghallgatására, elfogadásra, kompromisszumra, toleranciára. Természetesen ennek részletes kidolgozása hosszas és alapos előkészítő munkát igényel, de nyilvánvalóan megéri a fáradságot.

Van egy álmom...

I have a dream – mondja Martin Luther King.

Ma még sokakban mosolyt fakaszthat az az elérhetetlennek tűnő gondolat, hogy a családjoghoz fűződő szabályok az alapelvek szerint ténylegesen is az egyenjogúság, a család védelme felé mozduljanak. Ekként a szülők vitája, válása esetén az általános szabály és követelmény a gyermekek tekintetében az lenne, hogy a továbbiakban is kötelesek közösen gyakorolni szülői felügyeleti jogaikat és kötelességeiket, és csak kivételes esetben lehetne visszatérni a „hagyományos” megoldáshoz, amikor is a gyermekelhelyezéssel egyidejűleg a szülői felügyeleti jogosítványok is e szülőre hárulnának, a másik szülő felügyeleti jogai pedig szünetelőbe mennének át.

E kivételes eset merülhetne fel például akkor, amikor a két, a szülői feladatok ellátására egyformán alkalmas szülő valamelyike nem tud a másikkal együttműködni a közös szülői felügyeleti jog kapcsán, folyamatos feszültségben tartva ezzel családját, főként a gyermekét. Ez esetben azonban a bíróságoknak a közös szülői felügyeleti jog megszüntetése során vizsgálnia kellene, hogy melyik szülő okán nem képes betölteni a közös szülői felügyeleti jog a funkcióját, ki az, aki nem tudja gyermeke érdekét saját érzelmei, indulatai elé helyezni, és csak saját valós vagy vélt sérelmei által indukált cselekvésre képes. Természetesen ez a terhére értékelendő lenne a gyermekelhelyezésről való döntésnél.

Azt gondolom, hogy amennyiben a jogszabályváltozások ebbe az irányba mozdulnának el, az nagyobb ösztönzést is nyújtana a feleknek arra, hogy megpróbáljanak eleget tenni a közösen gyakorolt szülői felügyeleti jogok követelményének, hiszen egyikőjük sem szeretne adott esetben kedvezőtlen pozícióba kerülni egy közös szülői felügyeleti jog megszüntetésére irányuló perben.

Ne feledjük! A történelem során mindig voltak olyan elképzelések, melyek előrébb mutattak koruknál, és bármilyen hitetetlennek is tűntek akkor, később valóra váltak, majd idővel ezeken is túllépett az idő.